

O'ZBEKISTON VA XORIJIY MAMLAKATLARDA OMMAVIY SPORT AMALIYOTLARINI BOSHQARISH TIZIMLARINING NAZARIY-QIYOSIY TAHLILI

Baymatova Madina Sadriddinovna

(O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti doktoranti)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15166986>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-Aprel 2025 yil

Ma'qullandi: 05- Aprel 2025 yil

Nashr qilindi: 07-Aprel 2025 yil

KEYWORDS

ommaviy sport, sport menejmenti nazariyasi, ijtimoiy birdamlik, sport infratuzilmasi, xalqaro tajriba, boshqaruv tamoyillari.

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekiston va xorijiy mamlakatlarda ommaviy sport amaliyotlarini boshqarishning nazariy jihatlarini chuqur tahlil qilingan. Tadqiqotda sport menejmentining asosiy nazariyalari, boshqaruv tamoyillari va ommaviy sport faoliyatlarini rivojlantirish bo'yicha xalqaro yondashuvlar batafsil ko'rib chiqilgan. Jamiyatning ijtimoiy birdamligini shakllantirish, aholi salomatligini yaxshilash va infratuzilmani rivojlantirishda ommaviy sportning nazariy asoslari va xalqaro tajribalarining qiyosiy tahlili keltirilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, xorijiy mamlakatlarda qo'llanilayotgan samarali boshqaruv modellarining mahalliy sharoitga moslashtirilish imkoniyatlari va yo'nalishlari belgilab olingan..

Bugungi kunda har qanday davlatning rivojlanish darajasi aholining salomatligi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu esa jamiyatdagi barcha qatlamlarning ommaviy sport va jismoniy madaniyatga jalb etilishiga bog'liqdir. Bu masalaning dolzarbligi sport amaliyotlarini samarali boshqarish mexanizmlarini yaratish va rivojlantirish zaruratini keltirib chiqaradi. Aholining, ayniqsa yosh avlodning ommaviy sport faoliyatiga qiziqishini shakllantirish va qo'llab-quvvatlash uchun keng ko'lamli tashkiliy va boshqaruv ishlarini amalga oshirish lozim bo'ladi.

Xalqaro va mahalliy tajribani ko'rib chiqish natijasida sport menejmenti sohasidagi nazariy va amaliy mexanizmlarning yagona tizimi hali to'liq shakllanmaganligini ko'rsatmoqda. Har bir mamlakat o'zining madaniy xususiyatlari, iqtisodiy imkoniyatlari va ijtimoiy ustuvorliklarini hisobga olgan holda o'z boshqaruv modellarini yaratmoqda. Shu bois ommaviy sport amaliyotlari bilan bog'liq boshqaruv jarayonlarini qiyosiy tahlil qilish, mavjud tizimlar va nazariy yondashuvlarni o'rganish katta ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasi ham ommaviy sport harakatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda. So'nggi yillarda mamlakatda turli yosh guruhlarini qamrab oluvchi ko'p bosqichli ommaviy sport tizimi tashkil etilgan bo'lib, bu tizim yosh avlodning har tomonlama barkamol bo'lishini ta'minlashga qaratilgan. Mamlakatdagi mavjud tizim dastlabki bosqichdan boshlab (bolalar bog'chalari) talaba yoshlar va kattalar orasida ommaviy sportni keng targ'ib qilishga qaratilgan. Shuningdek, bu tizim ichida «Umid nihollari», «Barkamol avlod» va «Universiada» kabi ko'p bosqichli uzluksiz musobaqalar o'tkazilmoqda. Ushbu dasturlar

o'zining boshqaruv mexanizmlari, strategik maqsadlari va vazifalariga ega bo'lib, mamlakatdagi sport harakatini rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Xorijiy mamlakatlarda ham ommaviy sport amaliyotlarini boshqarishda o'ziga xos yondashuvlar mavjud. Masalan, Yevropa mamlakatlarida davlat-xususiy sheriklik, nodavlat tashkilotlar, biznes tuzilmalari va sport federatsiyalarining yaqin hamkorligi asosida boshqaruv amalga oshirilmoqda. Shu bilan bir qatorda, AQSh, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi rivojlangan mamlakatlarda infratuzilmani rivojlantirishga, sport faoliyatlariga aholining faol ishtirokini ta'minlashga katta e'tibor beriladi. Bu mamlakatlar ommaviy sportni rivojlantirish orqali jamiyat salomatligini yaxshilash, ijtimoiy birdamlikni mustahkamlash va yoshlarning barkamol rivojlanishini ta'minlash vazifalarini amalga oshiradi.

Hozirgi kunda ommaviy sport amaliyotlarini rivojlantirish jamiyat uchun strategik ahamiyatga ega. Ommaviy sport insonlarning kundalik hayotiga jismoniy faollikni kiritish orqali aholi salomatligini yaxshilashga, jamiyat ichida ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashga, yoshlar orasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishga xizmat qiladi. Shuning uchun, ommaviy sportni boshqarish mexanizmlarini xalqaro tajriba asosida ilmiy-nazariy jihatdan chuqur o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ommaviy sportni samarali boshqarish uchun sport menejmenti sohasida shakllangan nazariy asoslarni chuqur anglash lozim. Bu nazariy asoslar sportning inson va jamiyat hayotidagi ahamiyatini belgilab beradi hamda boshqaruv strategiyalarini ishlab chiqishda ilmiy-metodik asos vazifasini bajaradi. Bu yo'nalishdagi turli nazariy yondashuvlarni bilish, sport faoliyatlarini tashkil qilish va boshqarishning samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Ushbu nazariy asoslarni quyidagi fundamental yo'nalishlarga batafsil ajratish mumkin:

1. **Gumanistik yo'nalish:** Bu yondashuv sportni inson shaxsiy rivojlanishi va jamiyatdagi rolini oshirish vositasi sifatida ko'radi. Sport insonda o'zini o'zi anglash, o'z qobiliyatlarini rivojlantirish va hayot sifatini yaxshilash imkoniyatlarini kengaytiradi.

2. **Ijtimoiy birdamlik va integratsiya nazariyasi:** Ushbu nazariya sport faoliyatlarini turli ijtimoiy guruhlarini birlashtiruvchi va jamiyatda birdamlik tuyg'usini shakllantiruvchi mexanizm sifatida ko'rib chiqadi. Sport tadbirlari orqali jamiyatning turli qatlamlari orasida ijobiy munosabatlar va hamkorlik rivojlanadi.

3. **Sog'liqni saqlash nazariyasi:** Sport inson sog'lig'ini mustahkamlash va kasalliklarning oldini olish uchun samarali vosita sifatida qaraladi. JSST tomonidan ta'kidlanganidek, jismoniy faollik orqali odamlarning jismoniy va ruhiy salomatligi yaxshilanadi, stress darajasi kamayadi va hayot davomiyligi oshadi.

4. **Iqtisodiy va infratuzilmaviy yondashuv:** Ushbu yondashuv ommaviy sportni infratuzilmani rivojlantirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish vositasi sifatida ko'radi. Sport inshootlari va tadbirlarini rivojlantirish iqtisodiy faoliyatni oshiradi, yangi ish o'rinlarini yaratadi va jamoatchilik faoliyatlarini qo'llab-quvvatlaydi.

Shunday qilib, mamlakatimiz va xorijiy davlatlar tajribasining qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, samarali boshqaruv mexanizmlarini shakllantirish uchun har bir davlatning milliy xususiyatlarini hisobga olish, xorijiy ilg'or tajribani o'rganish va mahalliy sharoitlarga moslashtirish kerak.

Quyida keltirilgan jadvalda (Jadval 1) O'zbekiston va xorijiy mamlakatlarda ommaviy sportni boshqarish tizimlarining asosiy jihatlari qiyosiy tarzda berilgan. Mazkur jadval orqali

mamlakatimiz va xalqaro tajriba o'rtasidagi asosiy farqlar, kuchli va zaif tomonlarni chuqurroq tahlil qilish imkoniyati yaratiladi.

1- jadval. O'zbekiston va xorijiy mamlakatlarda ommaviy sport boshqaruv tizimlarining asosiy jihatlari

Asosiy jihatlari	O'zbekiston	Xorijiy mamlakatlar (AQSh, Germaniya, Yaponiya)
Moliyalashtirish tizimi	Davlat tomonidan moliyalashtiriladi	Davlat-xususiy sheriklik
Infratuzilma rivojlanishi	Davlat tomonidan boshqariladi	Davlat va xususiy sektor ishtirokida
Jamoatchilik tashabbuslari	Cheklangan	Keng qo'llaniladi
Boshqaruv uslublari	Markazlashtirilgan	Desentralizatsiya qilingan
Sportga jalb qilish mexanizmlari	Uyushgan tadbirlar orqali	Turli tashabbuslar va loyihalar

Ommaviy sport menejmentining nazariy asoslarini va ularning xalqaro boshqaruv tizimlaridagi o'rnini yanada chuqurroq o'rganish uchun nazariy yo'nalishlarni ajratish muhim. Sport menejmentida shakllangan nazariy yondashuvlarni o'rganish sport faoliyatlarini samarali tashkil etish va boshqaruv strategiyalarini ishlab chiqishda zarur ilmiy-metodik asos hisoblanadi. Ushbu yo'nalishlarning mazmuniy tahlili orqali turli mamlakatlarda ommaviy sportni boshqarish tizimlarida qo'llanilayotgan tamoyillar, strategiyalar va usullar haqida batafsil tasavvur hosil qilish mumkin.

Shu maqsadda quyidagi (Jadval 2) da sport menejmentining asosiy nazariy yondashuvlari mamlakatlar misolida taqdim etilgan va batafsil tahlil qilingan:

2-jadval. Ommaviy sport boshqaruvidagi nazariy yondashuvlarning qiyosiy tahlili

Nazariy yondashuvlar	Mazmuni	Qo'llaniladigan mamlakatlar misoli
Gumanistik nazariya	Inson salohiyatini rivojlantirish	Yaponiya, Shvetsiya
Ijtimoiy integratsiya nazariyasi	Jamiyatdagi birdamlikni oshirish	AQSh, Buyuk Britaniya
Sog'liqni saqlash nazariyasi	Salomatlikni mustahkamlash	Germaniya, Kanada
Iqtisodiy va infratuzilmaviy nazariya	Infratuzilma va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash	AQSh, Janubiy Koreya

Xulosa qilib aytganda, ommaviy sport amaliyotlarini samarali boshqarish uchun xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalarini tahlil qilish va ulardagi eng samarali mexanizmlarni O'zbekiston sharoitiga mos ravishda tatbiq etish zarur. Bunda davlat boshqaruvi, jamoatchilik

tashkilotlari va xususiy sektorning yaqin hamkorligi asosida kompleks boshqaruv tizimini yaratish va uni doimiy takomillashtirish zarurati ta'kidlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Vedernikova, N. S. (2018). Fizicheskaya kul'tura kak osnova zdorov'ya obshchestva. Moscow: Sport.
2. Shendy, S. (2020). Sport Management and Social Development. Journal of International Sport Management, 15(3), 123-135.
3. Rowland, D. (2019). Mass Sport Practices and Community Cohesion. International Review of Sport and Exercise Psychology, 12(2), 200-214.
4. JSST. (2022). Global Recommendations on Physical Activity for Health. WHO Guidelines, Geneva.

